

DEN SVENSKA PARLAMENTA- RISMENS VÅNDA

NÄR lord Derby 1852 hade bildat sin konservativa regering och ministerlistan upplästes för den gamle döve Wellington, skall denne — enligt Georg Andréns bok om den engelska parlamentarismen 1846—1852 — gång på gång vid åhörandet av de många obekanta personernas namn ha frågat: Who? Who? (Vem? Vem?) Ministären gick till historien som »Who? Who? ministry».

Denna benämning rinner osökt i minnet, när man hörde sammansättningen av hr Pehrssons i Bramstorp ensemble. Även politiska habituées måste vid underrättelsen om de många nya namnen rådfråga »Vem är det?», i ett par fall utan att ens där få sin nyfikenhet stillad. Så många nouveautéer torde aldrig förut en svensk ministärbildare ha lanserat, och för framtida forskning torde tillvägagångssättet vid påmönstringen till regeringsskutan i juli 1936 erbjuda mycket av intresse.

Exc. Pehrssons ministär är komponerad efter s. k. stjärnturnéernas typ. Ett par stora namn få ange regeringens ledning och färg, medan uppsättningen i övrigt utvalts för mer vardagliga uppgifter. Endast stats- och utrikesministrarna inta en ledande position i svenskt statsliv. Skickliga taktiker som de äro torde de komma att komplettera varandra vid navigeringen. Som det tredje stora namnet dök icke utan en viss överraskning biskop Andræs upp; med kännedom om statsministerns notoriska ointresse för allt vad kulturfrågar heter torde den nya ecklesiastikministern — liksom företrädaren — få mycket fria händer, vilket väl också bäst överensstämmer med hans friska och oavhängiga kynne.

Det politiska inslaget i regeringen utöver excellensposterna kan icke kallas över hövan starkt. Den nye socialministern, hr Strindlund, har varit en betydande riksdagsman och äger den mest karakteristiska politiska profilen; hans insatser till fullföljande av

»välfärdspolitiken» emotses icke utan en viss spänning, eftersom denne Ådalslantman 1933 icke torde ha hört till »välfärdspolitiken» ivrigaste tillskyndare och han dessutom tidigare gjort sig känd som en mot modern socialpolitik mycket kritisk, ibland rent av avogt stämd folkrepresentant. Med hänsyn till sina uttalanden om flottan i försvarsdebatten kunde hr Janne Nilsson ha fått en något bättre start; landets försvarsvänner hålla honom räkning för att han genom att göra mellanpartiernas förslag till ett oefftergivligt minimum hindrade en bondeförbundskompromiss nedåt i försvarsfrågan, och de tillönska honom all kraft till jättearbetet att föra den nya försvarsorganisationen ut i livet. Vad den nye kommunikationsministern hr Heiding beträffar, har man verkligen svårt att tänka sig att han, som väl icke ens bondeförbundarna på allvar räknat till ministerämnena, skulle vara den starke mannen att lösa den hart när olösliga frågan om bilismens, järnvägarnas och sjöfartens inbördes konkurrens. Om ministärens opolitiska medlemmar måste man med skäl fråga sig, huruvida det kan vara till någon styrka för regeringen att betjäna sig av personer, delvis nya i sina ämnesområden, oftast helt främmande för den parlamentariska miljön och dessutom i avsaknad av nödig auktoritet gentemot ämbetsverken. Det verkar nästan, som om hr Pehrsson i Bramstorp vid valet av medarbetare överskattat departementschefskapets lätthet, allrahelst som han själv genom att också överta det ytterst arbetsamma jordbruksdepartementet tydligen även som statsminister ämnar fortsätta sitt mångsyssleri.

Ingen regering bör dömas i förväg, och ministären Bramstorp skall värdesättas efter sina gärningar. Förunnas den ett långt liv, kan det hända, att åtskilliga av de män, för vilka pressen nu satt stora frågetecken eller vilkas namn väckt idel förundran, skola ådagalägga stor skicklighet och förskaffa sig tillbörlig respekt. De båda excellenserna veta säkerligen att etablera ett effektivt vågmästeri. På grund av statsministerns — kanske också handelsminister Ericssons — intima vänskapliga förbindelser med hr Hansson har den nya regeringen utsikter att bedriva sitt vågmästarspel under mindre ramaskri från socialdemokraternas sida än den skolbildande hr Ekman fick sig till del. Personligen har förvisso även den kraftfulle och självsäkre exc. Pehrsson större förutsättningar att efterlikna hr Ekmans statskonst än den i sin intellektualism mer självkritiske och tveksamme hr Andersson i

Rasjön. Vill det sig väl — rättare sagt om högern och folkpartiet få en sådan framgång i valen, att vägen för socialdemokraternas triumftåg till andra-kammarmajoritet spärras — kan hr Pehrsson bli kvar vid rodret ej blott, som många vilja tro, fyra månader utan i stället fyra år. Det bör ej förglömmas, att ingendera av Ekmansregeringarna föll för parlamentets hand utan av interna orsaker; det moderna vågmästeriets uthållighetskraft är sålunda ännu aldrig riktigt prövad.

* * *

Den stora händelsen i vår parlamentariska historia är, att bondeförbundarna, som förut varit »avholdsmænd» i fråga om regeringsdeltagande, äntligen ej skytt regeringsansvar. Under Kälkebos och Kullenbergstorps tid torde bondeförbundet ha hyst den principiella uppfattningen, att det ej borde inveckla sig i regeringshistorier med mindre det skedde i samverkan med övriga borgerliga partier. Försiktigheten ansågs då bjuda att ej utan sällskap vedervåga regerandets risker. Utan att problemet sedan dess synes ha blivit underkastat någon omprövning har hr Pehrsson i Bramstorp, måhända under intryck av de övriga nordiska bondepartiernas exempel, även i detta hänseende inverterat gamla värden. Med sin frisinnade ursprungsbeteckning har han till sitt kynne stått det socialdemokratiska partiet närmare än flertalet bondeförbundare. Tidigare små bondeförbundsansatser att tillfälligtvis ingå allianser med socialdemokraterna har han satt i system. När han nu trots bondeförbundet vara tillräckligt konsoliderat för att på egen hand — låt vara med biträde av en del ämbetsmän — överta regeringsmakten, har man att däri se ett för hr Pehrssons radikala förflutna förklarligt uttryck för strävan att emancipera bondeförbundet från »högerorienteringen». Enligt sitt program har bondeförbundet »alltid bekämpat ämbetsmannaoch fogdevälde», men i intagandet av ämbetsmannaelementet kan man se — utom möjligen uppmaningar från högsta håll — ett annat utslag av ledarens »frisinthet», vilket ytterligare kan styrkas av att bondeförbundet under hr Pehrssons egid ej sysslat så intensivt med tjänstemannalöner som tidigare. Det bondeförbund, som nu utan tvekan ryckt till sig regeringsmakten, eftersträvar att vara något annat än 1920-talets. Vid en diskussion om bor-

gerlig regeringssamverkan måste man hålla denna evolution i minnet.

Tillfredsställelsen över att bondeförbundet ej längre undflytt ansvaret må visserligen ej fördöljas, ty ansvars känslans politik imponerar alltid. Men den blir ytterst blandad, då man besinnar att oss förestår åtminstone risken för ett nytt ohämmat vågmästeri. Så som landet uttråkades av den Ekmanska manövringskonsten, te sig de nya perspektiven icke stimulerande. Den nyorientering i parlamentariskt hänseende, som den Hanssonska ministären trots alla olycksöden under årets riksdag markerade, synes få blott episodens karaktär, och vår parlamentarism återföres till dödvattnet före år 1932. Därför måste bondeförbundets regeringsbildning mottagas med besvikelse i alla de kretsar, där man velat tro att de borgerliga partierna ändock skulle ha lärt något av det förflutna.

Utgångspunkten vid regeringskrisen var, att borgerlig samling uppnåts i en serie av stora frågor — försvaret, folkpensionerna, skatterna, arbetstids- och vräkningslagarna, jordbruksregleringen, trafikregleringen, tjänstemannafrågorna, valbarhetscensus o. s. v. — med följd att regeringsförslagen undan för undan slaktades. Dessutom hade ostridigt mellan de borgerliga partierna en bättre personlig kontakt än på länge ernåtts. När socialistregeringen uppfattade alla sina motgångar som dekonfityrer och ställde kabinettsfråga, kunde demissionen icke sägas ha förorsakats av något visst borgerligt parti. De borgerliga delade i lika mån ansvaret. Det logiskt riktiga måste då ha varit, att de samfällt tagit konsekvenserna av de beslut, som de samfällt åstadkommit. Detta måste ha legat desto närmare till hands, som den riksdagsmajoritet, varöver de förfogade, endast vunnits tack vare borgerlig valsamverkan. Att konungen med sitt förhandlingsuppdrag åt hr Pehrsson också åstundade en borgerlig regering på bred basis såsom den naturliga lösningen i det uppkomna läget kan ej betvivlas.

Av förhandlingarnas förlopp liksom av senare gjorda uttalanden bl. a. från folkpartiets ledare kan man utan vidare konkludera, att de av hr Pehrsson företagna undersökningarna att bilda en borgerlig samlingsregering närmast sig rena spegelfäkteriet. Uppenbarligen igångsattes undersökningarna mest för att tillmötesgå konungens önskan. I verkligheten torde hr Pehrsson ha varit synnerligen litet intresserad av att underhandlingarna ledde

till positivt resultat, vilket icke minst framgår av formuleringen utav både hans första invit och hans förhandlingspromemorias fyra punkter. Det är ännu icke ens klarlagt, att hr Pehrsson skulle ha föredragit en borgerlig samlingsregering framför en koalitionsregering från bondeförbundet och socialdemokraterna. Särdeles uppmuntrad kunde han dessutom ej bli av folkpartiets första svar av innehåll att detta parti önskade en mellanpartiregering och blott till nöds kunde låna sig åt en borgerlig samlingsregering. Tydligen delvis av personliga orsaker var hr Pehrsson dock helt obenägen att engagera sig med folkpartiet. Endast högern gick hr Pehrsson omedelbart till mötes. Efter dokumentens publicering är det nu tydligt, att varken högerns eller folkpartiets svar på de fyra punkterna omöjliggjorde en regeringsamverkan. Men bondeförbundet åtrådde ej deras medverkan utan föredrog att bilda en egen regering, räknande på folkpartiets och högerns pliktskyldiga stöd utom i de fall, då socialdemokraternas röster komma bättre till pass. Hr Pehrsson drog säkerligen själv en lättnadens suck, när allt parlamentterande slutat så snöpligt, och även hr Hansson förefaller av sina offentliga deklARATIONER att döma alls ej missbelåten med hr Pehrssons sätt att fullgöra förhandlingsuppdraget. Anmärkningsvärt är, att hr Pehrsson ej ens brydde sig om att lämna högerns eller folkpartiets ledare någon förklaring, varför han funnit förutsättningar för en borgerlig samlingsregering saknas — som spelet nu utvecklade sig, liknade det mindre förhandlingar än en hr Pehrssons skriftliga tentamen av hrr Bagge och Andersson i Rasjön, dock utan att läraren lämnade tillbaka kriorna betygsatta.

Trots att utgångsläget för bildande av en borgerlig samlingsregering aldrig någonsin varit mer gynnsamt, för att ej säga mer uppfordrande än i år, kvarstår alltså att något verkligt allvarligt koalitionsförsök aldrig blev gjort. Intagandet av några ämbetsmän, av vilka åtminstone ett par ha sitt politiska hemvist utanför bondeförbundets ägor, har visserligen något utspätt regeringens karaktär av ensidig partiregering, men bondeförbundets reservoar av ministerämnen är ej outtömlig och ingen tror dessutom på att excellensen Pehrsson i politiska frågor ämnar låta byråkratien influera på sig. Kvar står vidare, att intet försök heller gjorts — om nu hr Pehrsson verkligen ansåg en borgerlig koalitionsregering omöjlig eller oformlig — att få till stånd en Bramstorp- eller Westmanregering, vari inginge även ett par per-

soner från högern och folkpartiet med förutsättningar för ett gott personligt samarbete utan att vederbörande partier därigenom funno sig alltigenom engagerade; en sådan regering borde ha varit värd åtminstone en undersökning, innan den nuvarande partiministären komponerades, ty den skulle ha givit konseljen en politiskt erfarnare och auktoritativare sammansättning. Kvar står ytterligare, att bondeförbundets fyra punkter voro för ensidigt hopkomna för att en verklig och grundlig interborgerlig diskussion skulle uppstå; ett par punkter rörde tidens huvudfrågor, men nog förefaller medtagandet av frågan om bondeskogsbruken ha berört en alltför obetydlig sak i jämförelse med de fundamentala frågor, som utelämnats. Kvar står till sist tvivlet på, att konungen — därest han ansett att situationen fordrat en borgerlig regering — verkligen utnyttjat alla de möjligheter att påverka regeringsbildningen, som grundlag och personlig auktoritet skänka honom, utan att han därför frånfallit sin över partistriderna upphöjda ställning. Man frågar sig gärna, om ej ett samtidigt uppkallande till konungen av de borgerliga partiledarna varit en effektivare metod för att nå samförstånd än att låta hr Pehrsson anordna sina skriftliga prov, helst som konungens tidigare erfarenheter av partiledarnas skriftväxling bort göra honom med åren ganska illusionsfri.

* * *

Vi äro väl medvetna om att en samlingsregering ej kan kommanderas fram. Utan vissa gemensamma intressen och uppgifter kan en sådan bli till ingen förnuftig nytta. Otvivelaktigt ha vid några tidigare tillfällen, då den borgerliga samlingen diskuterats, sådana aktuella motsatser bestått, att en regeringssamverkan stött på naturliga hinder. En minoritetsregering, byggd på ett homogent partiunderlag, har då kunnat vara att föredraga, och rent objektivt måste fastslås, att även det svenska minoritetsregeringssystemet trots alla defekter visat sig funktionsdugligt; sitt största värde har det haft däri, att det givit alla större partier en chans och därigenom fostrat dem både som regerings- och oppositionspartier till att driva sakpolitik. Men minoritetsregeringssystemet kan aldrig ha ett företräde före en i det aktuella läget naturlig majoritetskombination.

En borgerlig majoritetsregering är verkligen icke blott och bart

en fråga av parlamentariskt estetisk karaktär. Den berör på det väsentligaste den svenska borgerliga folkmajoritetens möjlighet till självhävdelse. Skådespelet med å ena sidan en enig och offensivstark, av stora taktiker och skickliga politiker ledd socialdemokrati och å andra sidan en av ömsesidigt misstänksamma, inbördes splittrade partier sammansatt borgerlighet måste i längden deprimera många borgerliga. Sällan visa sig de borgerliga partierna mäktiga en samfällid kraftinsats, ägnad att stärka tillförsikten bland anhängarna och imponera på motståndarna. Aldrig uppåddas borgerlighetens bästa män i en regering på samma sätt som socialdemokraternas, och alltför ofta få de till huvuduppgift att paralysera dem, som för tillfället sitta i regeringsställning. Hur angelägnare borde i stället ej vara att de bästa, placerade i Kanslihuset, få möjlighet att koncentrera sig på lösandet av stora gemensamma uppgifter i trygg förvisning om riksdagens stöd och utan att uppplitas av partignäll. Faran i längden av de borgerligas nuvarande självstympningspolitik synas mellanpartierna aldrig ha riktigt beaktat eller besinnat.

Motståndet från mellanpartiernas sida mot en borgerlig samlingsregering kunde vara motiverat, om sannolikheten talade för att deras samverkan med högern skulle åstadkomma manspillan bland väljarna längst ut på vänsterkanten och därmed underlätta socialdemokraternas kamp för majoritet i andra kammaren. Av allt att döma måste denna motivbildning vara förfelad. Så stora skaror avancerade radikaler torde t. ex. folkpartiet ej ha att förlora, vilka skulle övergå till socialdemokraterna eller sitta hemma valdagen blott därför att folkpartiet ingått i en borgerlig samlingsregering kring ett program, som självfallet måste åsyfta att realisera vissa av partiets mål utan att därför bryta mot några andra. Dessa förlustkalkyler sakna f. ö. stöd av någon egentlig inhemsk erfarenhet, eftersom vi blott undantagsvis haft koalitionsregeringar i landet. Mot eventuell rösttappning till socialdemokraterna bör också i första hand ställas den avmattning och det missmod bland de borgerliga, som måste alstras av den nuvarande splittringens och självtillräcklighetens partipolitik. Just i år måste även beaktas faran för att intresset för borgerlig politik avtar hos åskilliga löntagare, som trots den nya regeringens ämbetsmannainslag misstror dess tjänstemannapolitik; vi vilja här icke yttra sig om den labilitet i uppfattningarna, som ibland utmärker vissa tjänstemannagrupper, men politisk realism bjuder

att räkna med denna intressegrupps känsliga opinion. Det kan på valdagen visa sig, att denna opinion väger tyngre än folkpartiets ultraradikala och att sålunda de, som genom sitt motstånd mot en borgerlig koalition indirekt banat vägen för den nuvarande bondeförbundsregeringen, därigenom arbetat den »röda» majoriteten i händerna och dekapiterat sig själva. Härtill kommer, att problemet om den borgerliga valsamverkan, d. v. s. problemet om att hindra bortspillandet av en mängd borgerliga röster, i händelse av en borgerlig koalitionsregering måste ha kommit i ett annat läge. När en borgerlig samlingsregering även betraktats som en extra stimulans till valet för socialdemokraterna, vilka då skulle ha kunnat utbreda sig om »samlingen mot arbetarna» och »de två nationerna», innebär detta intet annat än en undfallenhet för slagord; de borgerliga skulle förvisso i handling ådagalägga, att arbetarvänlig politik ej nödvändigtvis behöver vara socialdemokratisk, och det må erinras om att det var just under den sista högerregeringens tid, som den stora sociala avspänningen vanns genom »Mondkonferensen». Så stort utrymme som de partipolitiska synpunkterna fått i regeringsdebatten, är det nödvändigt att påvisa, hur ensidigt och missledande denna debatt ofta förts. Framför allt måste det utsägas, att partiernas intresse av att stå fria inför valen omöjligen kan sättas före riksintresset av att göra regeringsmakten stark. Det bör vara mer än en fras, att partierna ej äro självändamål, icke ens om de stå under rekonstruktion eller hålla på att ömsa skinn.

Som det andra skälet mot en borgerlig samlingsregering framföres ofta klagan, att de borgerliga skulle sakna gemensamma arbetsuppgifter. Då en samlingsregering alltid måste inrätta sig för en begränsad tid, torde det icke vara omöjligt att angiva åtskilliga frågor, som inom närmaste tiden måste komma före och uti vilka de olika borgerliga uppfattningarna oavvisligen stå varandra så nära, att ett åsämjande ej borde vålla oöverstigliga svårigheter. Vi skola här blott söka antyda några sådana frågor.

1) Det solidariska ansvaret för försvarsbeslutet borde göra solidarisk medverkan vid dess genomförande naturlig. Samma partier borde också i första hand vara ansvariga för de nya beslut, som problemen om flottans fartygstyper och luftskyddets förbättring kunna kräva.

2) Det utrikespolitiska lägets försämring och folkförbundets kris göra en större varsamhet i våra relationer med stormakterna

påkallad. Utrikespolitiken bör visserligen som hittills höjas över partigränserna och göras till en hela nationens sak, men ett visst samband mellan ansvaret för försvarsbeslutet och för den utrikespolitiska kursen är i och för sig önskvärt.

3) Det av socialdemokraterna bekämpade beslutet i fråga om jordbrukshjälpen borde solidariskt fullföljas för höjande av jordbrukets prisläge och tryggnad av jordbrukarnas sociala likvärdighet.

4) Genom en verksam jordbrukspolitik borde möjligheter yppas att med mindre våld än socialdemokratisk minimilönslagstiftning tillförsäkra lantarbetarna en sådan inkomstökning, som ställer dem i paritet med nuvarande arbetargrupper inom industrien och därigenom hämmar flykten från landsbygden.

5) Med hänsyn till statsutgifternas starka successiva ökning inom överskådlig tid och behovet av nya statsintäkter borde en stabil statsfinansiell och skattepolitisk grundval uppbyggas i anslutning till de borgerliga uttalanden i motiveringarna till bevillningsutskottets skatteutlåtande i juni. Icke minst med hänsyn till faran för en ny depression borde i tid en sund statsfinansiell basis skapas.

6) Socialpolitiskt framstå som viktigast frågorna om att införa en beredskapslagstiftning mot samhällsvådliga konflikter samt en rättslig reglering av organisationsväsendet, vilka frågor den socialdemokratiska regeringen saboterat. Lagstiftningen om arbetsavtal med hänsyftning särskilt på de privatanställda borde efter socialistregeringens dröjsmål fortast genomföras. En sund, positiv lösning av befolkningsfrågan liksom ett fullföljande av åtgärderna till förbättring av bostadsförhållandena borde likaledes uppställas. Uppmärksamhet måste även ägnas åt bl. a. frågorna om de utsatta arbetslöshetsområdena, arbetarsemestern, privatanställdas pensionering och sjukvårdsväsendets rationalisering och förbättring.

7) I näringspolitiskt hänseende borde strävandena inriktas på att utan monopolisering och onödigt reglerande stödja och uppmuntra olika näringsgrenar samt skydda deras rättssäkerhet. Den borgerliga riksdagsmajoritetens skrivelse vid avslaget å regeringsförslaget om den s. k. trafikregleringen borde fullföljas.

Listan skulle lätt kunna utökas. Men vi ha blott angivit de viktigaste dagsfrågorna. I nästan samtliga dessa har i en eller

annan form borgerligt samarbete vid årets riksdag förekommit. Borde icke en sund parlamentarism ha krävt, att de borgerliga mött väljarna i höst med detta arbetsprogram och därmed visat, att de gemensamt toge ansvaret för den politik, som de i samarbete gjort till årets riksdags?

* * *

När vi här ovan förordat en borgerlig samlingsregering i år, har det icke sin grund i något partiintresse. Om konservatismen i längden är bäst betjänt av att ingå allianser eller ej, därom kunna taktiska meningsmotsatser alltid råda; det är mycket möjligt, att det konservativa partiet i längden skulle ta skada av alltför intima förbindelser. Vi ha ej heller rekommenderat en borgerlig koalitionsregering för att driva upp en opinionsvind mot den nya regeringen, som tvärtom bör få åtnjuta de borgerligas fulla stöd, så långt den fullföljer en klok, nationell framstegspolitik. Vi ha icke heller låtit vår åsikt dikteras av någon iver att resa halva nationen mot socialdemokratien och utestänga den från inflytande; även som »hans majestäts opposition» ha socialdemokraterna alltid sin stora uppgift att fylla, och utgår man rent principiellt från att majoritetsregeringar äro om möjligt önskvärda men att regeringssamverkan fordrar ett gemensamt program, måste man också i konsekvensens namn räkna med möjligheten av »vänstersamåkning» någon gång i framtiden, sedan det borgerliga samarbetsprogrammet uttömts eller ett annat politiskt läge uppstått.

Vi ha uteslutande vägletts av intresse för den starka regeringsmakten, grundförutsättningen för en de stora linjernas politik. I fråga om vågmästeri eller majoritetsregering kunna vi icke neka oss att citera socialdemokraten hr O. W. Lövgrens i Nyborg ord 1928: »...därför ser jag onekligen mycket hellre i spetsen för riksstyrelsen en relativt konservativ samling, som har ett fast regeringsunderlag och ger oss konsekvens och ordning och reda i lagstiftningen, än jag ser det förbannade system, — — — där ingen svensk medborgare överhuvud taget vet, vad som skall hända». Den föreliggande situationen framstår för oss som ett skolexempel på ett sådant politiskt läge, då partiintressen bort få vika för högre principer. Efter det socialdemokratiska partiets imponerande kraftutveckling under fyra år väntade man en

befriande handling även från borgerligt håll. Utgången liknade en spänd förväntans upplösning i intet. År 1936 kommer säkerligen att räknas som det första stora men försuttna tillfället. Särskilt föraningarna om det Ragnarök, som den europeiska politikens tillspetsning kan utlösa i vår världsdel, borde mana partierna till att mer akta på det som förenar dem än som åtskiljer dem. Faran utåt för en ny europeisk katastrof och inåt för en ny depression kräver en konsolideringens politik i samlingens tecken; när den nationella samlingen f. n. är en parlamentarisk omöjlighet — om allvaret verkligen kommer, måste den bli en nödvändighet — borde ansvaret just nu åvila den borgerliga majoriteten. Minoritetsregeringarna må ha sina fördelar och ibland vara oundvikliga, vågmästeriet må drivas hur virtuost som helst — endast samling ger dock full kraft, och kraft är vad väljarna trots partiledningarnas spekulationer önska och vad landet i en dynamisk och farofylld tid behöver.